

V. Свіжий погляд на давні тексти

УДК: 821.111Шек/82-1:82.09

DOI: <https://doi.org/10.32840/2225-479X.2019.31-32.13>

Блондель (Храброва) Ганна
(Бомі, Франція)

Літературно-критична рецепція поеми В. Шекспіра «Венера і Адоніс»

Ця наукова розвідка висвітлює стан вивченості поеми В. Шекспіра «Венера і Адоніс» у сучасному літературознавстві. Дослідницький дискурс, пов'язаний із нею, представлений працями, які умовно можна поділити на дві основні категорії: репрезентативно-оглядові (О. Алексєєнко, О. А. Анікст, Д. Бевінгтон, В. П. Боткін, В. П. Комарова, М. М. Морозов та ін.) і власне аналітичні (Дж. Баллоу, Т. В. Болдвін, М. К. Бредбрук, А. К. Гамільтон, Е. Б. Кентелуп, С. Т. Коллідж, Дж. Лейк, Дж. В. Лівер, Н. Ліндгейм, К. С. Льюїс, Р. П. Міллер, К. Мюїр, Г. П. Прайс, Р. Путні, Н. Ребкін, М. Добсон, Н. М. Торкут, Г. М. Блондель (Храброва) та ін.). До числа ґрунтовно вивчених питань належать: проблема генетичних періоджерел поеми, особливості композиційної будови та специфіка сюжету. Сьогодні науковий інтерес викликають ті аспекти поетики твору, які певною мірою корелюються з гендерно-орієнтованою проблематикою. Плідний ґрунт для такого дослідження закладають праці В. Стрейтбергера, Д. Бевінгтона, М. Добсона, Г. Кружкова, Н. Торкут, Г. Блондель (Храбрової), а також роботи тих культурологів, які вивчали специфіку міжгендерних стосунків за часів Ренесансу (Ж. Ле Гофф, Ж. Делюмо, Е. Фукс та ін.).

Ключові слова: В. Шекспір, поема «Венера і Адоніс», репрезентативно-оглядові праці, аналітичні праці, періоджерела, композиційна будова, сюжет, система образів, гендерно-орієнтована проблематика.

У сучасному шекспірознавстві поеми Великого Барда перебувають здебільшого на маргінесі дослідницької уваги, значно поступаючись драматургії і сонетам як за кількістю присвячених публікацій, так і за інтенсивністю звернень науковців. Усю сукупність праць, у центрі уваги яких – поема «Венера і Адоніс», з певною долею умовності можна поділити на дві основні категорії: репрезентативно-оглядові та власне аналітичні.

Перша категорія представлена, головним чином, передмовами до численних видань поеми і містить, як правило, реферативний перелік прижиттєвих відгуків на шекспірівський твір, короткий екскурс в історію функціонування міфологічного сюжету, який надихнув Великого Барда.¹ та коментований переказ змісту. Цінність робіт такого роду полягає в тому, що вони «вписують» шекспірівський текст у загальну літературну панораму доби і висвітлюють характер взаємодії традиції та новаторства. Так, приміром, ще у ХІХ ст. російський шекспірознавець В. П. Боткін вказав на застосування Шекспіром нового у порівнянні з попередниками підходу до репрезентації кохання: «Любов, яку зображували до нього у своїх міфологічних віршах англійські та італійські поети, була нічим іншим, як штучним хитросплетінням думок про кохання, опрацьованих у витончені форми, що вирізнялися скоріш відполірованою фразою, аніж внутрішньою правдою почуття. В поемі Шекспіра, навпаки, любов – це “дух, створений з вогню”, безум і пристрасть – і це поняття проступає крізь всю манірність

¹ *Gillespie S.* Ovid / Shakespeare's Books : A Dictionary Of Shakespeare Sources. – N. Y. : Continuum International Publishing Group, 2004. – P. 390–401; *Lee S., Boas F. S.* Ovid and Shakespeare Sonnets // Elizabethan and Other Essays. – Ayer Publishing, 1929. – P. 116–139; *Potter L.* “Nemo Sibi Nascitur”: 1571–1578 / The Life of William Shakespeare : A Critical Biography. – L. : John Wiley & Sons, 2012. – P. 21–39.

зображення».² Заслуговує на увагу і запропоноване В. П. Боткіним порівняння поеми з живописними полотнами. Дослідник наголошує, що «Венера і Адоніс» нагадує міфологічні картини фламандців, які зображують ... богиню краси з надмірно розкішними і сластолюбними формами. Цей наївний і милий анахронізм відбивається на всіх мистецтвах того часу, навіть на найгеніальніших творах італійського пензля.³

Слід нагадати, що дослідники доволі часто вдаються до порівняння поеми з творами живопису. Так, приміром, М. М. Морозов зауважує: «Шекспір мріяв написати твір, гідний вишуканості Сіднея і Спенсера. Але під пензлем його створювались більш насичені фарби. Читаючи деякі місця поеми, здається, що з легкої італійської картини писав копію повнокровний фламандець».⁴ В унісон звучить і спостереження О. А. Анікста: «Під пером Шекспіра античний міф набуває чуттєвої повноти і живописності, яка змушує згадати про полотна італійських художників доби Відродження. ... Перед читачем виникає пасторальний пейзаж – зелені поля і густі ліси. На деревах співають пташки, крізь гущавину пробиваються звірі. Вся природа одухотворена, і на фоні цього пейзажу ми бачимо дві прекрасні істоти. Вони наділені всіма ознаками тілесної краси».⁵

Українська дослідниця О. Алексеєнко у своїй післямові до поеми, що вміщена у шеститомному україно-

² Боткин В. П. Литература и театр в Англии до Шекспира [Електронний ресурс] // Полное собрание сочинений В. Шекспира в переводе русских писателей : в 3 т. / под ред. Д. Михаловского. – СПб. : Издатель, 1899. – Т. 3. – С. 5–41. URL: http://az.lib.ru/b/botkin_w_p/text_0110oldorfo.shtml.

³ Там само.

⁴ Морозов М. М. Встреча с графом Саутгэмптоном. «Венера и Адонис». «Лукреция» // М. Морозов. Шекспир. 1564-1616. – М. : Молодая гвардия, 1956. – С. 22.

⁵ Аникст А. А. Поэмы, сонеты и стихотворения Шекспира // У. Шекспир. Полное собрание сочинений : в 8 т. / под ред. А. Смирнова, А. Аникста. – М. : Искусство, 1960. – Т. 8. – С. 570.

мовному виданні творів В. Шекспіра, проводить паралелі між поетичним дебютом Барда та іншими ренесансними любовними творами (Ф. Петрарка, Дж. Боккаччо, М. Боярдо, Л. Аріосто, Т. Тассо, Т. Кемп'юн, Дж. Гаскойн, Е. Спенсер), наголошуючи, що Шекспірова поема «побудована так, як будувались ренесансні живописні полотна ... пронизана яскравим світлом, розімкнута, відкрита назовні».⁶ Цікавим є акцент на іронічному ставленні автора до Адоніса та наголос на тому, що смерть героя постає закономірним наслідком порушення ним закону природи: «Дисгармонія набирає всесвітнього характеру. Втіленням руйнівних сил природи стає смерть. Проте це не Фатум античних трагедій, що переслідує героїв. Сама смерть, яка постає у вигляді дикого вепра, тут природна. Це частка природи, що втратила гармонію».⁷

В. П. Комарова вбачає у поемі Шекспіра алегоричне тлумачення краси, яку втілює юний мисливець: «загибель Адоніса – це загибель краси, без якої світ втрачає найвизначніший скарб».⁸

Оригінальні спостереження над стилем поеми містяться у передмові, включеній до так званого бевінгтонівського видання «Повного зібрання творів Шекспіра» (1997). Д. Бевінгтон переконливо доводить, що диспут між Венерою і Адонісом стосовно кохання витримано у традиціях Джона Лілі, адже «обидва герої звертаються до конвенційної мудрості і говорять сентенціями або афоризмами. ... По суті їхні аргументи є однаковою мірою банальними. ... Диспут є такою собі дотепною мистецьки зробленою літературною спробою,

⁶ Алексєєнко О. Венера і Адоніс / пер. з англ. О. Мокровольського // Шекспір В. Твори : в 6 т. – К. : Дніпро, 1986. – Т. 6. – С. 770.

⁷ Там само. – С. 771.

⁸ Комарова В. П. Чувствєнность и разум в поэмах «Венера и Адонис» и «Обесчещенная Лукреция» / Комарова В. П. *Метафори и аллегории в произведениях Шекспира*. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1989. – С. 28.

яка водночас дозволяє відобразити протилежні погляди на любов чуттєву і духовну, абсурдну і величну, забавну і серйозну».⁹ Важко не погодитись із висновками про амбівалентне ставлення наратора до дискусії як такої та про роль іронії у художньому просторі поеми. Останній просякнутий «багатим пафосом чуттєвої емоційності. Чуттєвість була б надмірною без іронічного гумору, а гумор здавався б фривольним без пафосу».¹⁰ Слушними є і висновки стосовно алегоризму: алегоричне тлумачення образу Венери, яка є «не лише богинею еротичної пристрасності, але й втілює вічне кохання, яке перемагає час і смерть», привносить у шекспірівський твір «серйозність, додаючи поетичного достоїнства, без якого він перетворився б на безсоромну еротичну поему». Все це створює передумови для того, «щоб ми не мінімізували сексуальну напругу і водночас могли б зізнатися, що отримуємо еротичне задоволення від поеми».¹¹

До другої категорії відносимо статті, які висвітлюють певну проблему, пов'язану з поетикою Шекспірової поеми, а також наукові розвідки, в яких аналітичні спостереження щодо «Венери і Адоніса» вплітаються у більш широкий дослідницький простір. Прикладом останніх можна вважати, зокрема, праці Т. В. Болдвіна та Дж. Баллоу, в яких наведено всі ті тексти, які могли прислужитися Шекспірові першоджерелами. Дж. Баллоу простежує генетичний зв'язок Шекспірової поеми не лише з історією про Венеру і Адоніса, але і з іншими піснями Овідієвих «Метаморфоз». Дослідник доводить, що крім загальновідомої десятої пісні Шекспір послуговувався ще двома сюжетами античного автора. Так, описи зовнішності Адоніса, який зашарівся від непри-

⁹ *Bevington D. Venus and Adonis // The Complete works of Shakespeare / ed. by D. Bevington. – N. Y. : Longman, 1997. – P. 1608–1609.*

¹⁰ *Ibid. – P. 1609.*

¹¹ *Ibid. – P. 1608.*

стойних пропозицій Венери (рядки 49–50; 76–78), диспути стосовно поцілунку (рядки 84–89; 115–128) та обіймів (рядки 52–72; 225–30), а також опір Адоніса (рядки 379; 710) взяті з четвертої книги «Метаморфоз». З історії про німфу Ехо та Нарциса (книга III).¹² Шекспір, зокрема, запозичує «звинувачення у самозакоханості, які Венера використовує як аргумент, сподіваючись звабити Адоніса» (157–162).¹³

Т. В. Болдвін виявляє ідейний зв'язок між поемою Шекспіра і творами Еразма Роттердамського, наголошуючи, що саму ідею дискутування з приводу переваг і недоліків продовження роду зробив популярною в Англії саме автор «Енхїрїдіона».¹⁴

Ю. Ф. Шведов основу конфлікту згаданої поеми вбачає у «зіткненні двох етичних принципів, носіями яких виступають Венера і Адоніс. Богиня – пристрасна захисниця вільного кохання, ... прибічниця моральних норм Ренесансу, що протиставив середньовічному аскетизмові прагнення до щастя не у потойбічному світі, а тут, на землі. ... Адоніс, який уникає пестошів Венери, виступає як носій протилежних моральних устоїв».¹⁵

Надзвичайно оригінальними є спостереження над поетикою і семантикою Шекспірового твору, висловлені талановитим російським перекладачем Г. Кружковим. Працюючи над перекладом поеми, він ретельно реконструював соціокультурний контекст, едиційну історію твору, його зв'язки з міфологічним першоджерелом, етико-філософськими та естетичними теоріями доби.

¹² *Овидий. Метаморфозы / пер. с лат. С. В. Шервинского. – М. : Художественная литература, 1977. – С. 344–512.*

¹³ *Bullough G. Narrative and Dramatic Sources of Shakespeare. – L. : Routledge and Kegan Paul, 1975. – С. 161–165.*

¹⁴ *Baldwin Th. W. On the Literary Genetics of Shakespeare's Poems and Sonnets. – Urbana : University Of Illinois Press, 1950. – С. 183–186.*

¹⁵ *Шведов Ю. Ф. Творчество Шекспира / Вильям Шекспир. Исследования. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1977. – С. 278.*

Наголошуючи на унікальній спроможності Шекспіра силою мистецтва слова створити враження гармонії у розподілі темних і світлих плям, Г. Кружков проводить низку паралелей з живописними і стилістичними техніками. Зокрема, він пише: «Поема Шекспіра рухається від кохання до смерті з невідворотною логікою іспанського романсу чи шотландської балади. Чи можемо ми повірити, що Адонісу зійде з рук те, що він ображає Богиню Кохання?»¹⁶ Деякою мірою несподіваним, але водночас досить переконливим є припущення Г. Кружкова стосовно кореляції «Венери і Адоніса» з політикою. Він виокремлює декілька рівнів такої кореляції. По-перше, «будь-яка поема про кохання, протагоністом якої була богиня або принцеса, неодмінно набувала в Єлизаветинську епоху політичного аспекту. ... Не лише політика була еротизована, але і любовна поезія була в значній мірі політизована: тривоги і печалі любові незрідка виражалися у термінах придворної служби».¹⁷ По-друге, сама Єлизавета I доволі часто порівнювалася з Венерою, а її любов до полювання давала підстави вбачати у шекспірівських описах вправності Венери, яку автор порівнює з Діаною, алюзію до образу англійської королеви.¹⁸ Єлизаветинський літературний критик Дж. Паттенгем запровадив у широкий вжиток метафоричний імідж королеви: «красою Венера, діяннями Діана», що гіпотетично, на думку Г. Кружкова, могло відсилати до популярної в ті часи Шекспірової поеми.¹⁹

У полемічній статті Дж. Г. Лейка «Шекспірівська Венера: експеримент з трагедією» зазначається, що

¹⁶ Кружков Г. М. Лекарство от Фортуны. Поэты при дворе Генриха VIII, Елизаветы Английской и короля Иакова. – М. : Б.С.Г.-Пресс, 2002. – С. 191.

¹⁷ Там само. – С. 199.

¹⁸ Там само. – С. 202.

¹⁹ Там само. – С. 202.

наукова рецепція поеми була доволі амбівалентною²⁰. Одні дослідники, зокрема, Р. Путні²¹, Е. Б. Кентелуп²², М. К. Бредбрук²³, услід за К. С. Льюїсом²⁴ вважали її нудним провальним твором, спрямованим на задоволення смаків графа Саутгемптона. Інші ж науковці, а саме Г. П. Прайс²⁵, Р. П. Міллер²⁶, А. К. Гамільтон²⁷, Дж. В. Лівер²⁸, К. Мюїр²⁹, Н. Рабкін³⁰, поділяючи в цілому думку романтика С. Т. Колріджа³¹, вбачали у поемі прояв того великого інстинкту, який вже працює на прихованому рівні і згодом приведе поета до драматургії. Сам Дж. Г. Лейк, схоже, підтримує позицію останніх і

²⁰ *Lake J. H.* Shakespeare's Venus : An Experiment in Tragedy // Shakespeare Quartely. – 1974. – Vol. 25. – № 3 (Summer). – P. 351–355.

²¹ *Putney R.* Venus Agonistes // University of Colorado Studies. Series in Language and Literature. – Boulder : University Press of Colorado, 1953. – Vol. IV. – P. 52–56.

²² *Cantelupe B. E.* An Iconographical Interpretation of “Venus and Adonis”, Shakespeare's Ovidian Comedy // Shakespeare Quarterly. – 1963. – Vol. XIV – P. 141–151.

²³ *Bradbrook M. C.* Beasts and Gods: Greene's Groats-Worth of Witte and the Social Purpose of “Venus and Adonis” // Shakespeare Survey. – 1962. – Vol. XV. – P. 62–72.

²⁴ *Lewis C. S.* English Literature in the Sixteenth Century: Excluding Drama. – Oxford : Oxford University Press, 1973. – P. 499.

²⁵ *Price H. T.* The Function of Imagery in “Venus and Adonis” // Papers of the Michigan Academy of Science, Arts, and Letters. – Ann Arbor : The University of Michigan Press, 1941. – Vol. 31. – P. 275–297.

²⁶ *Miller R. P.* Venus, Adonis, and the Horses // *A Journal of English Literary History*. – Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1952. – Vol. 19. – P. 249–264.

²⁷ *Hamilton A. Ch.* “Venus and Adonis” // Studies in English literature, 1500–1900. – Houston : Rice University, 1961. – V. I. – P. 1–15.

²⁸ *Lever J. W.* Venus and the Second Chance // Shakespeare Survey. – 1962. – Vol. XV. – P. 81–88.

²⁹ *Muir K. A.* “Venus and Adonis” : Comedy or Tragedy? // Shakespearean Essays : Tennessee Studies in Literature / ed. by A. Thaler, N. Sanders. – Knoxville : University of Tennessee Press, 1964. – Vol. II. – P. 1–13.

³⁰ *Rabkin N.* Shakespeare and the Common Understanding. – N. Y. : Free Press, 1967. – P. 150–164.

³¹ *Coleridge S. T.* Biographia Literaria (1817) / ed. by J. Engell, W. J. Bate. – L. : Routledge & Kegan Paul, 1984. – P. 15.

послідовно доводить, що в поемі присутні два струмені – комічний, яким у деяких епізодах забарвлюється поведінка кожного із персонажів, та трагічний, що стає домінуючим після того, як Венера дізнається про наміри Адоніса вполювати вепра.³² Трагічне начало набуває потужності і сягає свого апогею у фінальному зверненні богині до квітки, що виросла на місці смерті мисливця. Саме присутність трагічного піднімає образ Венери в очах реципієнтів.

Щедрою на цікаві спостереження є стаття канадської дослідниці Н. Ліндгейм «Шекспірівські Венера і Адоніс», де ця поема називається ключовою у доробку Великого Барда. Саме в ній ренесансним автором здійснюється концептуальне обґрунтування нового погляду на кохання і пропонується оригінальна стратегія художньої репрезентації цієї теми, яка полягає у використанні техніки зміни тональностей. «Венеру і Адоніса» можна розглядати як «найпершу спробу поета досягти відчутної настроєвої ускладненості: він поєднує трагедію з комедією, пародію з прямою репрезентацією, постійно при цьому маніпулюючи нашим ставленням до Венери аж до того часу, як вона відчує страх, а згодом дізнається про смерть Адоніса; Шекспір проводить нас від висміювання до співчуття».³³ Венера, на думку Н. Ліндгейм, переконує нас в тому, що «кохання залишається коханням навіть тоді, коли воно об'єднує сексуальну жагу, ревності, здивування та інші негативні почуття, на кшталт зверхності, жорстокості, фрустрації, як у поемі Марло, або безпомічності й самоприниження, яких Шекспір знову торкатиметься у своїх сонетах».³⁴ Щодо Адоніса, то його промови стосовно суттєвих

³² Lake J. H. Op. cit. – P. 352.

³³ Lindheim N. The Shakespearean Venus and Adonis // Shakespeare Quartely. – 1986. – Vol. 37. – № 2 (Summer). – P. 191.

³⁴ Ibid. – P. 194.

V. Свіжий погляд на давні тексти

розбіжностей між коханням і хтивістю, з огляду на контекст поеми, не дають нам підстав вважати його «втіленням якоїсь духовної чи інтелектуальної позиції. Натомість тим принципом, що керує ним є неосвіченість (незрілість). Він ще занадто молодий, аби цінити чужий досвід вище за свої розваги і сон».³⁵

У статті американського шекспірознавця В. Стрейт-бергера міститься низка оригінальних спостережень щодо проблематики і конфлікту поеми. Розглядаючи твір Шекспіра у широкому літературному контексті того-чася, науковець проводить паралелі між ідеями, що вкладені у вуста протагоністів, та популярними в ті часи морально-етичними максимами, які обстоювалися у авторитетних для елизаветинців джерелах, зокрема, в трактаті Томаса Еліота «Правитель» (*“The Voke named the Governour”*, 1531). На думку вченого, коли Венера вмовляє Адоніса не йти полювати на вепра, вона тим самим зазіхає на його статус джентльмена. Адже, якби мисливець відмовився від небезпечного полювання на користь безпеки і спокою, то в очах читачів, етика яких сформована в річищі гуманістичних уявлень про категорію *virtu*, він би втратив чоловічу гідність. Тож «вражаюча подібність між еліотівським і шекспірівським розумінням цього важливого моменту перетворює саму спробу спокушання з банального прикладу шекспірівської гри з літературними конвенціями на об'єкт справжнього драматичного інтересу».³⁶

У фокусі дослідницької уваги сьогодні постає комплексний інтердисциплінарний аналіз поеми «Венери і Адоніса» з чітким дотриманням гендерного стрижня, адже саме в епоху її створення закладалися «фунда-

³⁵ Ibid. – P. 196.

³⁶ Streitberger W. R. Ideal Conduct in “Venus and Adonis” // Shakespeare Quartely. – 1975. – Vol. 26. – № 3 (Summer). – P. 291.

ментальні засади новочасних гендерних стереотипів».³⁷ Так, відомий шекспірознавець М. Добсон вбачає унікальність цієї поеми у незвичному розподілі гендерних ролей. На його думку, вона «залишається одним із небагатьох творів світової літератури, де представлено пристрасне переслідування чоловіка, який постає об'єктом для жінки, що виступає суб'єктом».³⁸

З'ясуванню особливостей зображення гендерно-забарвлених концептів у «Венері і Адонісі» присвячено третій розділ дисертаційного дослідження Г. Храбрової «Специфіка художньої репрезентації гендерного дискурсу в ранніх поемах В. Шекспіра».³⁹ «Інтерпретація гендерної проблематики у “Венері і Адонісі”, – пише вона, – є доволі оригінальною. По-перше, сам конфлікт поеми репрезентується як прояв гендерної асиметрії. Ця асиметрія зумовлена тим, що Адоніс не відповідає ренесансним уявленням про еталон маскулінності, а Венера – тому ідеалу фемінності, який існує в його свідомості. По-друге, віртуозна поетизація чуттєвості переконливо демонструє, що еротично-тілесне, яке за часів Середньовіччя не допускалося на сторінки літературно-художніх творів, може слугувати джерелом творчого натхнення і об'єктом мистецької уваги. У процесі опису зовнішності героїв та зображення тілесних практик, яке підносить поему майже до рівня театралізованої вистави, структурується концепт тілесності, який повністю суголосний ренесансній апологетиці права індивідуума на чуттєве кохання».⁴⁰

³⁷ Храброва Г. М. Специфіка художньої репрезентації гендерного дискурсу в ранніх поемах В. Шекспіра: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.04. – Миколаїв, 2012. – С. 2.

³⁸ Dobson M. Venus and Adonis // The Oxford Companion to Shakespeare ; ed. by M. Dobson, S. Wells. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – P. 510.

³⁹ Храброва Г. М. Цит. вид.

⁴⁰ Там само. – С. 12–13.

У статті «Трансформація міфологічного сюжету в поемі Вільяма Шекспіра “Венера і Адоніс”»: гендерний аспект» вітчизняні дослідниці Н. Торкут і Г. Храброва вводять поняття вербального еротизму. На їхню думку, «вербальний еротизм Шекспіра, тобто сукупність мовних засобів, що використовуються ним у процесі художнього відтворення еротичних сцен, не лише зачаровує оригінальністю тілесної метафорики, але й формує у читацькій свідомості позитивну рецепцію любовної пристрасті як такої».⁴¹ Яскравий приклад вербального еротизму демонструють, приміром, наступні слова Венери:

*Я буду – гай, а ти – мій олень милий;
Пасись, де хочеш: в лузі, на горі.
Як паші на устах моїх не стане –
Солодкі нижче віднайди фонтани...
Для тебе стільки втіхи буде там!
Нагір'я звабні, лугові отави
Ще й дві гори відкриються очам –
Від бур криївки – пишні та кругляві.
Будь оленем – чим я тобі не гай?
Тебе не займе жоден пес-кудлай.⁴²*

Підсумовуючи короткий огляд праць, які дають загальне враження про стан вивченості поеми «Венера і Адоніс» в сучасному шекспірознавстві, варто визнати, що такі проблеми, як генетичні першоджерела твору, композиційна будова, специфіка сюжету та системи образів неодноразово досліджувалися науковцями. Що стосується тих аспектів поетики, які певною мірою

⁴¹ Торкут Н. М., Храброва Г. М. Трансформація міфологічного сюжету в поемі Вільяма Шекспіра «Венера і Адоніс»: гендерний аспект // Ренесансні студії / гол. ред. Торкут Н. М. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – Вип. 18–19. – С. 68.

⁴² Шекспір В. Венера і Адоніс / пер. з англ. О. Мокровольського // Шекспір В. Твори: в 6 т. – К.: Дніпро, 1986. – Т. 6. – С. 546.

корелюються з гендерно-орієнтованою проблематикою, то вони все ще потребують поглибленого аналізу, ґрунт для якого закладено у працях В. Стрейтбергера, Д. Бевінгтона, М. Добсона, Г. Кружкова, Н. Торкут, Г. Храбрової (Блондель), а також у роботах культурологів, які вивчали специфіку гендерних стосунків в епоху Середньовіччя та Ренесансу (Ж. Ле Гофф, Ж. Делюмо, Е. Фукс).